

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

© 2015 МОЛОДОЖЕНЯ М. С.

УДК 005.93

Молодоженя М. С. Стан та проблеми економічного управління інноваційною діяльністю на підприємствах

У статті розглядається широкий спектр науково-практичних питань, які характеризують стан і визначають проблеми економічного управління інноваційною діяльністю підприємства. У дослідженні використана методологія Enterprise Performance Management (EPM), що дозволяє оцінити показники діяльності підприємств та відкриває можливості для порівняння отриманих результатів та визнання відповідності українських підприємств у сфері інновацій. Метою статті є виокремлення економічного управління інноваційною діяльністю підприємства із загальних понять інноваційного менеджменту, дослідження його стану на сучасному етапі та ролі у прискореному економічному розвитку підприємства. Виявлені під час аналізу результати дослідження підтверджують об'єктивну необхідність формування теоретичних засад і розробки відповідного практичного інструментарію економічного управління інноваційною діяльністю підприємства, створення передумов для нарощування економічного потенціалу як фактора забезпечення економічного розвитку у перспективі.

Ключові слова: інновації, управління, економічне управління, управління інноваційною діяльністю.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 8.

Молодоженя Марина Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра економіки та фінансів підприємства, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: turm@bigmir.net

УДК 005.93

UDC 005.93

Молодоженя М. С. Состояние и проблемы экономического управления инновационной деятельностью на предприятиях

В статье рассматривается широкий спектр научно-практических вопросов, которые характеризуют состояние и определяют проблемы экономического управления инновационной деятельностью. В исследовании использована методология Enterprise Performance Management (EPM), позволяющая оценить показатели деятельности предприятий и открывающая возможности для сравнения полученных результатов и определения соответствия украинских предприятий в сфере инноваций. Цель статьи – выделение экономического управления инновационной деятельностью из общих понятий инновационного менеджмента, исследование его состояния на современном этапе и роли в ускоренном экономическом развитии предприятия. Выявленные во время анализа результаты исследования подтверждают объективную необходимость формирования теоретических основ и разработки соответствующего практического инструментария экономического управления инновационной деятельностью предприятия, создания условий для наращивания экономического потенциала как фактора обеспечения экономического развития в перспективе.

Ключевые слова: инновации, управление, экономическое управление, управление инновационной деятельностью.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Библ.:** 8.

Молодоженя Марина Сергеевна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра экономики и финансов предприятия, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: turm@bigmir.net

Molodozhenia M. S. Status and Problems of Economic Management of Innovation Activity at Enterprises

The article considers a wide range of scientific-practical issues that characterize the status and determine the problems of economic management of innovation activity. In the study the methodology of Enterprise Performance Management (EPM) was used, allowing to estimate indicators of activity of enterprises and offering opportunities to compare the results as well as determine the correspondence of Ukrainian enterprises to innovation sphere. The article is aimed at allocation of economic management of innovation activity from the general concepts of innovation management, studying its status at the present stage and the role in the accelerated economic development of enterprise. The results of the study, obtained during the analysis, prove the necessity of formation and development of theoretical bases and elaboration of applicable practical tools for economic management of innovation activity of enterprise, creation of conditions for increasing the economic potential as a factor of economic development in the perspective.

Key words: innovations, management, economic management, management of innovation activity.

Pic.: 1. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 8.

Molodozhenia Maryna S. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Economics and Finance Company, Kyiv National University of Trade and Economy (vul. Kioto, 19, Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: turm@bigmir.net

Ситуація щодо стану економічного управління на підприємствах в різних країнах світу з подальшим проведенням маркетингового аналізу та визначенням загальних тенденцій протягом останніх років досліджується всесвітньо відомою міжнародною консалтинговою компанією PwC Global Website Enquiries, що поєднує мережу компаній, які здійснюють професійні послуги в галузі консалтингу та аудиту, та має представництво PwC у Росії, у якому працює більш як 2,3 тис. фахівців.

Аналіз систем та інструментів економічного управління підприємством проводиться даною компанією вже декілька років, результати якого розміщені на сайті компанії [1].

Узагальнивши наукові підходи до сутності та складу елементів економічного управління [2, 3, 7, 8], а також досвід міжнародних досліджень з використанням інноваційних підходів для оцінки проблем економічного управління на підприємствах України, на базі кафедри економіки та фінансів Київського національного торговельно-економічного університету у 2013–2014 р. було проведено дослідження для зв'язування відповідності стану економічного управління інноваційною діяльністю в Україні визначеним PwC Global Website Enquiries світовим тенденціям щодо відповідних складових управлінського процесу, його спрямування та інструментарію. Проведене дослідження враховує досвід та методологію аналогічних досліджень консалтингової

фірми PwC Global Website Enquiries «Управління бізнесом. На шляху від вимірювання до управління» [4].

Застосування інструментарію вимірювання, консолідації та оцінки показників з метою своєчасного виявлення відхилень та корекції заходів показало, що майже половина опитаних визнають необхідність інноваційних підходів у дослідженнях та автоматизації процесів збору та обробки інформації в інтеграційних ІТ-системах. Майже половина опитаних підприємств за останні два роки впровадили зміни, що дозволяють підвищити достовірність і своєчасність управлінської інформації [4].

Використання принципів економічного управління підприємством передбачає врахування значної кількості факторів при прийнятті кожного управлінського рішення, яке повинно розроблятися та ухвалюватися з урахуванням його впливу на досягнення визначених стратегічних цілей як головного критерію ефективності його господарської діяльності, фінансового добробуту власників та загальної системи управління в цілому шляхом поєднання зусиль різних учасників на факторах, що обумовлюють цінність підприємства [5].

Таким чином, інноваційний підхід до управління дозволяє узгодити, об'єднати, скоординувати і відрегулювати усі економічні процеси, що відбуваються на підприємстві, забезпечити вибір адекватних ситуації методів економічного управління тощо.

Узагальнення теорії економічного управління підприємств дає змогу обґрунтувати висновки методологічного та прикладного характеру, які відображають інноваційну діяльність підприємства в розрізі окремих компонентів об'єкта економічного управління, що включає результати, ресурси та економічний стан.

Питання теорії та практики управління інноваційною діяльністю висвітлено у працях зарубіжних авторів: І. Ансоффа, Е. Брукінга, П. Друкера, Б. Карлофа, М. Кастельса, Ф. Котлера, М. Купера, Ж. Ламбена, Д. Ламберта, Т. Левітта та вітчизняних науковців: Ю. Бажала, А. Безчасного, Г. Доброва, О. Кузьміна, О. Лапко, І. Лукінова, В. Мунтіяна, П. Перерви, В. Соловйова, Н. Чухрай. Серед учених країн СНД слід відзначити таких визначних авторів, як С. Валдайцев, Є. Голубков, А. Ніколаєв, А. Градов, С. Ільєнкова, П. Завлін, П. Зав'ялов, В. Ковальов, Р. Фатхудинов та ін.

Використання терміна «економічне управління», що почав застосовуватися в зарубіжній та українській економічній літературі з початку ХХІ сторіччя, зосередило увагу таких провідних науковців: А. Гончарова, А. Денисова, Л. Дядечко, П. Зозулі, А. Лігоненко, Т. Макаровської та інших.

Проведений аналіз наукової літератури доводить відсутність узгодженої думки фахівців щодо трактування сутності економічного управління та його складових, зокрема економічного управління інноваційною діяльністю підприємства. Зазначена проблема економічного управління інноваційною діяльністю обумовили вибір теми дослідження, його актуальність та мету.

Метою статті є виокремлення економічного управління інноваційною діяльністю підприємства із загальних понять інноваційного менеджменту, дослі-

дження його стану на сучасному етапі та ролі у прискореному економічному розвитку підприємства.

За результатами проведеного анкетного опитування підприємств встановлено, що економічне управління інноваційною діяльністю підприємства носить переважним чином стратегічний характер – 46,5% одержаних відповідей. Пріоритетність тактичного характеру управління констатовано у 30,2% респондентів, в яких ухвалення важливих рішень покладено на функціональних директорів. Оперативний підхід до управління результатами діяльності застосовується на 23,3% обстежених підприємств. Обмеження економічного управління переважно стратегічним рівнем не забезпечує комплексного підходу до розроблення необхідних інноваційних управлінських рішень та знижує їх ефективність [4, 6].

Пріоритетну роль у системі економічного управління інноваційною діяльністю займає реалізація функції планування, яке передбачає варіативне обґрунтування можливих обсягових та фінансових результатів інноваційної діяльності на визначений період часу на основі передбачуваної інформації про дію факторів зовнішнього і внутрішнього оточення підприємства та історичних даних минулих періодів.

На здійснення інноваційної діяльності вітчизняних підприємств впливає низка зовнішніх та внутрішніх факторів. Особливо значний вплив здійснює загальний рівень інноваційного розвитку держави, що створює сприятливі умови функціонування підприємств різних галузей. Згідно з дослідженнями за індексом інноваційної ефективності, який характеризує створення спеціальних умов для сприяння інноваційної результативності, а саме – за підіндексом інновації, рейтинг України знизився у 2010–2011 рр. до 63 місця проти 62 у 2009–2010 рр.. За всіма складовими, що впливають на підіндекс інновацій, Україна втратила свої позиції. Виникнення такої ситуації не сприяє інноваційній діяльності підприємств, відповідно ускладнює процес створення і розповсюдження інновацій.

Так, за результатами опитування 47% респондентів зазначають, що інноваційна активність їхніх підприємств є низькою; 40% характеризують рівень інноваційної активності як середній; 13% стверджують, що підприємство має високу інноваційну активність (рис. 1).

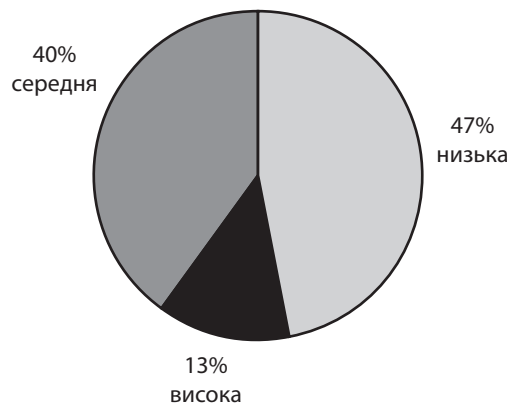

Рис. 1. Рівень інноваційної активності підприємств в Україні

Сучасні фахівці розглядають інноваційну діяльність як складову інвестиційної діяльності. Це обумовлено тим, що інвестиційна діяльність відбувається шляхом реального і фінансового інвестування, що спрямоване на просте і розширене відтворення. Саме розширене відтворення визначає інноваційний розвиток підприємства. Відповідно, результати анкетування показують, що здійснення інноваційної діяльності, у першу чергу, охоплює освоєння нових ринків (1 місце за кількістю відповідей); впровадження нових технологій та товарів/послуг – 2 та 3 місце відповідно; далі у рейтингу розташувалися організаційні та управлінські інновації та нові джерела ресурсів (табл. 1).

Таблиця 1

Ранжування за ступенем пріоритетності напрямів інноваційної діяльності, які покладаються в основу інноваційного розвитку підприємства

Напрями інноваційної діяльності	Місце за кількістю позитивних відповідей
Освоєння нових ринків	1
Впровадження нових технологій	2
Пропозиція нових товарів/послуг	3
Організаційні та управлінські інновації	4
Отримання нових джерел ресурсів підприємства	5

Важливим етапом економічного управління інноваційною діяльністю є аналіз, у процесі якого оцінюється не тільки активність підприємства в інноваційній сфері, а також ступінь завершеності попередніх інноваційних проектів і програм.

Слід зазначити, що інноваційні процеси на досліджуваних підприємства знаходяться на різних стадіях провадження. Так, 35% респондентів зазначають, що впровадження розпочато і ще не завершено; 22,5% мають успішний досвід впровадження інновацій; 5% констатували, що інновації впроваджено без економічного ефекту; 5% відмовилися від впровадження на етапі пропозиції; ще 5% не знайшли корисних пропозицій на ринку інновацій; та 27,5% взагалі не планують їх впровадження, дотримуючись стратегії стабільності.

За даними державної статистичної звітності України, темп зростання загального обсягу фінансування інноваційної діяльності підприємств за період 2009 – 2012 рр. поступово збільшується. Така тенденція пов'язана з повільним виходом країни з кризового стану та з поступовим збільшенням обсягів діяльності підприємств. Аналіз результатів анкетування свідчить, що у переважній більшості опитаних підприємств (47,5%) частка витрат на інноваційну діяльність становить менше 5% у загальному обсязі витрат; 32,5% опитаних мають частку витрат на інноваційну діяльність від 5 до 10%; решта мають 10% та більше. Проте, загострення політичної та економічної кризи у 2014 – 2015 рр., різко змінює ситуацію, обсяги фінансування інноваційних проектів значно скорочені або припинені взагалі.

Серед показників оцінки результативності інноваційної діяльності, які застосовуються на досліджуваних підприємствах, в основному використовуються показники доходів, прибутку та рентабельності, менш популярними є показники витрат на інші специфічні показники [6].

Актуальним і відповідальним аспектом економічного управління інноваційною діяльністю підприємств є забезпечення процесу планування, що на сучасному етапі пов'язано з недостатнім інформаційним забезпеченням. Так, 57,5% респондентів використовують для планування метод техніко-економічних розрахунків; 32,5% застосовують експертний метод; 10% використовують метод аналогії та 5% зазначили інші методи.

Підготовка, збір та аналіз управлінської інформації є необхідною умовою ефективного управління та прийняття адекватних інноваційних рішень. Зважаючи на це, більшість респондентів зазначає, що найбільше часу при обробці інформації витрачається на збір, розрахунок, звірку та структурування даних; менше часу займає аналіз та інтерпретація готових даних та інші процеси.

Як зазначають респонденти, кожен з таких факторів, як інтеграція ІТ-систем, автоматизація збору та обробки інформації, систематичний аналіз змінювання потреб в інформації, своєчасність надання інформації, точність і достовірність інформації є важливими для підготовки управлінських звітів; лише витрати на підготовку звітів визначено як менш важливий фактор. При цьому задоволені поточним станом справ у цій галузі лише у невеликій кількості компаній. Усі зазначені процеси потребують перегляду та вдосконалення.

Фахівці відзначили, що у таких областях, як: система підготовки звітності, консолідація, прогнозування, інвестиційне планування, бюджетування, система ККД вони в основному застосовують MS Excel (65%), фінансові ІТ-рішення (25%), інші ІТ інструменти (10%) та здебільшого задоволені зазначеними інструментами.

Опитані менеджери констатували, що деякі фактори перешкоджають успішному впровадженню інформаційних технологій у компаніях. Розподіл їх впливу відображає табл. 2. Із зазначеного випливає, що найбільше складнощів виникає під час інтеграції даних; менш впливовою є розробка інтерфейсів з іншими ІТ-системами; людський фактор займає проміжне значення і здійснює середній вплив на зазначені процеси.

Можна зробити висновок, що до складу основних методів планування інноваційної діяльності належать методи техніко-економічних розрахунків, аналоговий і експертних оцінок. Використання основних методів планування інноваційної діяльності підприємства охоплює такі умови їх застосування: для розрахунку планової потреби за окремими інноваційними проектами; дозволяють розрахувати потребу для реалізації інновацій за окремими інноваційними проектами при різних умовах наявності необхідної інформації; є менш трудомісткими порівняно з допоміжними методами планування; наявність технічного і програмного забезпечення мінімальна; найчастіше зустрічаються у сучасній літературі, а також регламентовані в офіційних джерелах.

Фактори, що перешкоджають впровадженню інформаційних технологій

Показник	Рівень впливу за кількістю опитаних, %			
	Високий	Середній	Нижче середнього	Низький
Утримання витрат в рамках бюджету з впровадження IT-систем	20	75	–	5
Можливість налаштування методологічних вимог в IT-системі	17,5	62,5	15	5
Інтеграція даних	25	45	22,5	7,5
Розробка інтерфейсів з іншими IT-системами	10	37,5	27,5	10
Корпоративна культура / людський фактор	20	37,5	30	12,5
Необхідний рівень адаптації процесів	20	55	10	15

Нині спостерігається низька ефективність розвитку підприємств у цілому та за рахунок впровадження інноваційних проектів зокрема. Для розуміння причин такого становища проаналізуємо існуючий стан управління економічним розвитком підприємств.

Аналіз відповідей респондентів на запитання дослідження виявили, що спеціалізований підрозділ, який займається підготовкою та реалізацією інноваційних проектів, на підприємствах, як правило, не створюється. Він відсутній на 280 підприємствах, що становить 70% дослідженої сукупності (табл. 3). Відповідно, тільки 120 підприємств (30%) мають його.

Виявлено практику як постійного, так і тимчасового функціонування спеціалізованих підрозділів. Так, на постійних засадах такі підрозділи працюють більш ніж у чверті (30%) досліджених підприємств. Більш ніж кожне п'яте (22,5%) підприємство створює такий підрозділ тільки на період реалізації найбільш складних і капіталомістких проектів.

Ініціатором ідей та напрямів розвитку на опитаних підприємствах є: директор – 35,8%, 20,9% – власник, 11,9% – менеджер проекту, спеціально сформований відділ – 10,4%, 6% – відділ розвитку.

Слід відмітити, що керівництво підприємств, у цілому, відповідально та зацікавлено ставиться до впровадження проектів, оскільки розуміє, що успішність (результативність та ефективність) цієї діяльності обумовлює подальші перспективи діяльності підприємства в цілому. Розробка та вдале впровадження

проектів у більшості випадків стимулюється матеріально (на 290 із 400 досліджених підприємств), тобто передбачена в існуючих системах матеріального стимулювання персоналу. Другим за ступенем поширеності засобом стимулювання осіб є кар'єрне (на 220 підприємствах).

Варто зазначити, що переважна більшість вітчизняних підприємств, що брали участь у дослідженнях, демонстрували розуміння необхідності визначення свого положення на ринку і, як наслідок, оцінку економічної ефективності функціонування.

Таким чином, від дотримання визначених основних засад економічного управління інноваційною діяльністю безпосередньо залежить процес прийняття та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням ефективного управління результатами інноваційної діяльності підприємства, його економічними ресурсами та інтегральними характеристиками, що відображають стан підприємства і визначають передумови його розвитку на найближчу перспективу.

ВИСНОВКИ

Результати, отримані під час порівняльного аналізу та дослідження вітчизняних підприємств, підтверджують об'єктивну необхідність продовження роботи з формування теоретичних засад, розробки та впровадженню відповідного практичного інструментарію економічного управління інноваційною діяльністю підприємств як фактора забезпечення економічного розвитку. ■

Таблиця 3

Організаційне оформлення проектної інноваційної діяльності

Питання анкети	Кількість респондентів, од.	Частка респондентів у загальній чисельності опитаних, %
1. Чи існує відділ розвитку на Вашому підприємстві?		
1. Так	120	30
2. Ні	280	70
2. Відділ, що займається інноваційними проектами на Вашому підприємстві, створюється тільки на час їх реалізації?		
1. Так	120	30
2. Ні, функціонує постійно	90	22,5
3. Не створюється взагалі	190	47,5

ЛІТЕРАТУРА

1. Управление бизнесом. На пути от измерения к управлению // Офіційний сайт Pricewaterhouse Coopers International Limited [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.pwc.ru/ru/epm-2012
2. **Денисенко М. П.** Інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством / М. П. Денисенко, І. В. Колос // Економіка та держава. – 2006. – № 7. – С. 19 - 24.
3. **Лігоненко Л. О.** Економічне управління підприємством : концептуальні засади / Л. О. Лігоненко // Вісник КНТЕУ. – 2013. – № 3. – С. 5 – 17.
4. **Лігоненко Л. О.** Стан та проблеми впровадження економічного управління на підприємствах України / Л. О. Лігоненко, М. С. Молодоженя // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 65 – 71.
5. **Лігоненко Л. О.** Економічне управління: еволюція поглядів та авторська концепція / Л. О. Лігоненко, Т. В. Харчук // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму «Світова економіка XXI століття: цикли та кризи» / Дніпропетровський університет ім. А. Нобеля. – 2013. – № 1 (6). – С. 188 – 197.
6. **Молодоженя М. С.** Економічне управління інноваційною діяльністю підприємства / М. С. Молодоженя, Т. В. Жук // Ефективна економіка. – 2013. – № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2480>
7. **Newman, W. D.** Understanding SAP Business Objects Enterprise Performance Management: Discover the Power of SAP Business Objects ERM / William D. Newman // Hardcover. – June 28, 2010.
8. **Szyperski, N.** Informations bedarf / N. Szyperski // Handwörterbuch der Organisation; [Hrsg. : E. Grochla]. – Stuttgart, 1989. – S. 904 – 913.

REFERENCES

- Denysenko, M. P., and Kolos, I. V. "Informatsiine zabezpechennia efektyvnoho upravlinnia pidpriemstvom" [Information support effective management]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 7 (2006): 19-24.
- Lihonenko, L. O. "Ekonomichne upravlinnia pidpriemstvom : kontseptualni zasady" [Economic governance now: conceptual framework]. *Visnyk KNTEU*, no. 3 (2013): 5-17.
- Lihonenko, L. O., and Molodozhnia, M. S. "Stan ta problemy vprovadzhenia ekonomichnoho upravlinnia na pidpriemtvakh Ukrainy" [State and problems of implementation of economic governance in Ukraine a business enterprise]. *Problemy ekonomiky*, no. 1 (2014): 65-71.
- Lihonenko, L. O., and Kharchuk, T. V. "Ekonomichne upravlinnia: evoliutsiia pohliadiv ta avtorska kontseptsiiia" [Economic governance: the evolution of thinking and author's conception]. *Biuletyn Mizhnarodnoho Nobelivskoho ekonomichnoho forumu «Svitova ekonomika XXI stolittia: tsykly ta kryzy»*, no. 1 (6) (2013): 188-197.
- Molodozhnia, M. S., and Zhuk, T. V. "Ekonomichne upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu pidpriemstva" [Economic innovation management company]. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2480>
- Newman, W. D. "Understanding SAP Business Objects Enterprise Performance Management: Discover the Power of SAP Business Objects ERM". *Hardcover*, 2010.
- Szyperski, N. "Informations bedarf". In *Handwörterbuch der Organisation*, 904-913. Stuttgart, 1989.
- "Upravleniye biznesom. Na puti ot izmereniya k upravleniyu" [Business management. On the way from the measurement to the control]. *Ofitsiyniy sait Pricewaterhouse Coopers International Limited*. www.pwc.ru/ru/epm-2012